

MAGIC AND MYTHICAL IN THE POETRY OF LUCIAN BLAGA

Teodora-Georgiana Amza
PhD student, University of Pitești

Abstract: Blaga's poetic image belongs to a modern poetic language, poetic vision of a more dynamic archetypes subordinates in order to expand semiotics in imaginary universe of things. Identify approaches in this regard visible between mythical thought and poetry mystery, based on the original report of mytos and logos, referring to mind revealing. The Logos original word expresses sensitivity to the border with the intelligible world, an intermediary between the visible and invisible imaginary wide. Exegetical studies on the poetic universe showed to find that sense of origins, nostalgia and sacredness goes back to its history and folklore, to an "illo tempore", the equivalent on an ancestral personality of the people manifested in ancient traditions. So, to express by Logos it means to recognize the sacred's role to play in a human life and spiritual moods especially, according to Blaga's philosophy, it means an open cleavage and resign sacred image poetry's idea.

Keywords: myth, folklore, analysis, mystery, poetic image.

Lumea – poveste a lui Blaga este o lume magică, traversată de puteri misterioase. „Duhul mușchiului umed” care „umblă prin văgăuni”, pulberea luminoasă a lumii de care își freacă umerii fetele stânilor sau „puterile codrului” care au ucis mieii plăpânzi (*În munți*), „sufletul satului” ce „filfîie” abia perceptibil și care vindecă rănilor, „fulgerul alb” ce întinerește „tot la un veac” bradul „bătrîn, bătrîn” din imperiul poetului (*Cîntecul bradului*), lumina stelară ce „ne spală țărînile” (*Noapte ecstatică*), „sufletul” ce adie în pădurea cufundată în somn (*Somn*) sunt, toate, forme pure ale substanței vitale ale lumii. Amestecul regnurilor, substituirea reciprocă a omului și plantei explică de pildă strofele finale din *Iarbă* și metafora din *Țară* („*Fluturînd în veșminte de culoarea șofranului, / ard feteleverii...*”), reluată în *Cîntecul spicelor*.

Poezia lui Blaga comunică o viziune asupra lumii foarte apropiată de viziunea mitică, prin dimensiune, adică prin implicarea factorului metafizic, și prin semnificația ontologică. Afinitățile lui Blaga cu mitul sunt așadar profunde, însemnând de fapt evasiidentitatea structurală cu creatorii de mituri.

În plină epocă a discreditării magiei ca fenomen spiritual (tratată precumpănitor condescendent ca „gîndire primitivă”, mentalitate „arhaică”) și pe fundalul creșterii aparente, formale, a prestigiului misticiei, Lucian Blaga reconsideră și fortifică statutul magiei în spațiul culturii, acordîndu-i atribute pe care, în viziune blagiană, mistică nu le are. Magia e „sarea oricărei culturi”, spune Blaga, iar cultura înglobează în sfera ei și religiile cu tot cu misticile lor. În religii, ca și în mistici, filozoful vede niște creații ale omului, modelate stilistic, fenomene categoriilor stilistice ale abisalității creatoare și ea ipso, situabile istoric. Magia, ca „sare a oricărei culturi”, este prezentă în toate religiile după Lucian Blaga – „adică și în sfera religiilor revelate, respectiv unde ea nu a avut drept de cetate”. Avînd un mai mare grad de universalitate și de autonomie decît magia nu numai la Blaga, o noțiune opusă acesteia, nici una complementară, așa cum sunt uneori receptate aceste două noțiuni în cultura de tradiție creștin-europeană, prin prisma confuziei granițelor dintre ele și chiar a confuziilor de conținut. Am putea crede, la un moment dat, că raportul dintre mistică și magie, în viziunea lui Blaga, ar fi un raport de corelație, ca de la partea configurată a misticiei la întregul, nediferențiat, neconfigurativ, similibconfigurativ, al magiei. Impresia s-ar putea forma pe fondul obișnuinței

de a vedea mistica și magia ca două fenomene ce se definesc delimitări reciproce. Dar nu numai atât. Contribuie la închegarea unei asemenea păreri și ideea omologării conceptului blagian de magie cu acela de sacru al filosofului Rudolf Otto, la care nu se poate renunța atât de ușor. Ceea ce conte stă Blaga în filosofia sacrului a lui Rudolf Otto este „universalitatea unor elemente apriorice în conștiința religioasă umană”, el sugerînd chiar că sentimentele religioase se subsumează. mitologiei magice. Dar cum, pe de altă parte, Blaga însuși atașează ideii magicului „cea mai polivalentă idee a spiritului uman”. Despre gîndirea magică și o funcție religioasă, el nu poate o confruntare directă între universalul său concept de magie (pe care caracterizează niciodată astfel, deși nu se poate scăpat caracterul absolut singular al înțelegerii personale) și conceptul de intrat deja în tradiția filosofiei religiei europene: „Este spune Blaga, posibilitatea de a imagina o religie fără Dumnezeu, dar nu o religie fără de o vatră a sacrului... În cursul istoriei au înflorit de de religii, evident în preajma zeilor cel mai adesea, repudiind divinitatea cîteodată, dar niciodată fără de un «ce» sacru”.

Caracterizarea conceptului de magic, cu oarecare pondere în gîndirea și scrisul blagian, ca „putere temută și căutată, invocată sau pusă sub interdicție, ocolită sau admirată mai presus de orice” sugerează și pînă la un anumit punct și exprimă două lucruri, altminteri nemărturisite prea direct de Blaga: atașamentul lui total- deloc filozofic (în sens curent), dar desigur că religios -față de magic și, drept consecință, față de religiozitatea necanonică; buna cunoaștere a avatarurilor magiei în istoria spirituală a omenirii.

Lucian Blaga mărturisea că „nici un mit nu e revelația pură a unui sens sau a unei transcendențe”.¹ Deosebirea este între naivitatea omului cu mentalitate arhaică și scepticismul modernului care să fi ajuns între nevoia de mit și neputința de a crede în el, fără să fi ajuns totuși la înlocuirea completă a modului mitic de a gîndi lumea.

Dacă materialul mitologic este o component aproape general a poeziei, „nivelul” la care este receptat și finalitatea utilizării lui restabilește diversitatea poezilor.

Mitul paradisului este mitul central al poeziei lui Lucian Blaga, în înțelesul că el rezumă principalele resorturi ale lirismului său. Paradisul este spațiul simbolic în care om, animale, plante, toate formele vieții cosmice trăiesc în nemijlocita apropiere a fondului absolut și generator al lumii, spațiul în care divinul este prezență continuă. Mitul paradisului revine deseori cu altă figurație. Mai exact, alte mituri sunt preluate cu semnificația de mituri ale refacerii și destrămării paradisului primordial. În *Moartea lui Pan*, Blaga îl opune pe Iisus lui Pan, dintr – o perspectivă păgînă. Opoziția, prelungită în „ciclul” uciderii balaurului, se bazează pe preluarea semnificației teologice, nu propriu – zis mitice, a lui Iisus : simbol al unei religii spiritualiste, care condamnă cultul păgîn al vieții, distruge aderența organic a omului la lumea dată, și impune asceza și aspirația exclusivă la transcendență – așadar semnificația rezultată din prelucrarea mitului în procesul elaborării doctrine creștine.

Ca și în cazul mitului paradisului, Blaga nu pornește de la mit, ci ajunge la el, îl evocă spre a conferi semnificația absolută stării lirice determinate de contemplarea lumii imediate, a corolei ei de minuni. În mijlocul unei naturi înecate în lumină, jubilînd, poetul își va aminti de eden, de Arcadia sau de timpul în care lumea a redevenit paradisiacă : „*Amiaza e dreaptă. Liniștea se rotunjește albastră. / Zboruri spre ceruri cresc. / Glasuri se iroresc. Ființe se opresc.*” – e starea de beatitudine solară, pe care o întîlnim în poemele panice, care - și asociază aici alt mit : „*Maică Precistă, tu umbli și astăzi rîzînd / pe cărări cu jocuri de apă pentru broaște țestoase, / Între ierburi înalte și goale / copilul ți – l dezbraci / și – l înveți să stea în picioare. / Cînd e prea rău / Îl adormi cu zeamă de maci.*” (Biblică)

Mitul cristic, cu cele două moment fundamentale ale lui, este pentru Blaga, o „variantă” a mitului paradisului. Relația între izgonirea din rai și răstignire este o dată explicitată chiar, într – o *Legendă* : „*Strălucitoare – n poarta raiului / sta Eva. / Privea cum*

¹ Lucian Blaga, *Trilogia cunoșterii*, Editura Fundațiilor, București, 1943, p. 347

ranele amurgului se vindecau pe boltă / și visătoare / mușca din mărul / ce i l – a – ntins ispita șarpelui. / Fără de veste / un sîmbure i – ajunse între dinți din fructul blestemat, / P egînduri dusă Eva îl suflă în vînt, / iar sîmburele se pierdu – n țărîna, unde încolți. / Un măr crescua acolo - și alții îl urmară / prin lungul șir de veacuri. / Și trunchiul aspre și vînjos al unuia din ei / a fost acela / din care fariseii meșteri / cioplră crucea lui Isus. / Oh sîmburele negru aruncat în vînt / de dinții albi ai Evei.” (Legendă)

Nu întîlnim niciodată mituri repovestite, ci numai fragmente de mituri, invocate sau dezvoltate într – un sens personal, în variante apocrife și, mai frecvent, o figurație „ liberă”, desprinsă de miturile cărora le aparține : zei, îngeri, serafimi, heruvimi.

Într – un univers liric în care realul și fabulosul se confundă, poetul însuși apare deseori ipostaziat mitic : el este Zamolxe (în poezia cu acest titlu), Pan (în *Pan către nimfă, Zeul așteaptă*), Noe (*Pe ape*), profetul Ioan (în *Ioan se sfișie în pustie*), zeu (*Sub scutul amurgului*). Măștile mitologice ale lui Blaga nu sunt travestiuri, ci stilizări ale ființei lui, nu – i ascund chipul, ci, dimpotrivă, îl revelează. Prin mijlocirea măștii vorbește un poet esențializat, redus la neliniștile și aspirațiile care – l definesc, eliberat de particularul și accidentul biografic, sublimat într – o voce impersonală ce exprimă o condiție existențială. Ipostazierea mitică a poetului este numai unul dintre rezultatele tendinței spre stilizarea impersonală care caracterizează lirismul lui Blaga: un rezultat paralel cu transfigurarea lumii în „poveste”, corespondent al ei.

În viziunea unui cercetător, în opera scriitorului s – ar manifesta direct nouăsprezece motive populare, dintre care trei religioase : „...motivul uciderii balaurului de către sfîntul Gheorghe, explicarea originii lemnului crucii (*Legendă*) și motivul neputinței reîntrupării sufletului la judecata de apoi (*Pustnicul*) ; trei provin din mitologia greco – latină : motivul statuii cîntătoare atribuită lui Memnon, motivul confruntării lui Oedip cu Sfinxul și motivul “ zămislirii” sălcilor plîngătoare din părul Euridicei (*Sălcii plîngătoare*); iar unul își trage sevele din legendele medieval germane : motivul frumuseții pustiitoare a domniței Uta (*Domnițele*). Prin urmare doar douăsprezece sunt motive curat folclorice : motivul jertfei zidirii (Meșterul Manole), al călătoriei fratelui mort (Înviere), al pămîntului cîndva „străveziu”, al răpirii lunii (Jale la început de noiembrie), al păsării bolnave (Stă în codru fără slavă), al calului năzdrăvan (Mînzul), al îngropării eroului în sînul naturii de către „murgul” său, ca în legenda populară Toma Alimoș (Alean arhaic), al „cerbului cu stea în frunte”, al locului vrăjit (Muntele vrăjit, Vrajă și bluestem), al animalului intermediar al dragostei (Îndemn de poveste), al tentației de zădărnire a „acțiunii” lui Noe de către Necuratul și, în sfîrșit, motivul satului scufundat (Fiica pămîntului joacă).² În afara acestora ar mai putea fi depistate, ca manifestîndu – se disparat, fragmentar și alte motive : al fetei preschimbată în ciocîrlie (Vara lîngă rîu), al vacii suptă de balaur (Arca lui Noe), al omului metamorfozat în priculici și al supraviețuirii dincolo de limitele umane, prin integrarea într – un timp măsurat după alte tipare.³

În substanța poeziei, dramaturgiei și filozofiei lui Blaga, s – a infiltrat folclorul românesc prin cele mai reprezentative piese ale sale, dar filozoful culturii, preocupat de enigmele începuturilor noastre pe aceste meleaguri, susținătorul dacismului, s – a apropiat mai cu seamă de speciile arhaice : legende, basme, descîntece, colinde, bocete, care – i ofereau, într – o măsură mai mare decît cîntecul liric, răspunsuri la misterele, enigmele vieții spirituale ale strămoșilor. În mentalitatea arhaică pe care a înțeles – o și a interpretat – o la modul poetic și metaforic, Blaga a găsit soluții și rezolvări pentru multitudinea chestiunilor pe care i le puneau relațiile omului cu natura, cu cosmosul și cu tărîmul subteran, la poziția individului față de stihii. Evident că ceea ce pentru mentalitatea și pentru conștiința primitivului constituie

²I. Opreșan, *Lucian Blaga și transubstanțierea estetică a culturii populare*, în *Izvoare folclorice și creație originală*, Editura Academiei, București, 1970, p.224

³ I. Opreșan, op. cit. , p. 224 -225

embrionul gândirii științifice, realității și relații firești, devin în poezia lui Blaga mituri. Teama în fața sălbăticiunilor, a fiarelor, a cataclismelor, a duhurilor și a zeităților, de care se credea că este guvernat mediul înconjurător, era diminuată prin încercarea omului de a - și apropia necunoscutul, de a stabili apropieri și a îmbuna forțele destructive prin practici magice și rituale.

Dovada unei puternice înrâuriri a folclorului arhaic se poate face cu texte din opera scriitorului. Dar nu în toate cazurile, depistarea filonului folcloric se poate realiza cu ușurință, întrucât poetul și – a îngăduit modificări și metamorfozări, schimbări de semnificație și de forme, ori a născocit pur și simplu mituri în spiritul mitologiei și folclorului autentic : „Temele și motivele folclorice de factură arhaică mișună cu o frecvență neașteptată la Blaga. Unele sunt de sorginte folclorică, altele sunt prelucrări, unele destul de îndrăznețe, dar o bună parte sunt născocite de Blaga în spirit folcloric.” Intervenția și transfigurarea operată de poet fac de aceea cu atât mai dificilă “detectarea”. Nu este exclusă nici posibilitatea ca unele elemente să provină din cunoașterea directă a tezaurului popular, încă neînregistrat de colecții. Astfel, când era copil stătea trântit pe pajiște : „cu ochii către bolta în senin / mă – nchipuiam întins cu foalele pe cer, / lin / răzimat pe coate” (*Din copilăria mea*), ceea ce confirmă convingerea primitivului, dar și a copilului, că bolta albastră nu se prea deosebește de întinderea pajiștei verzi, că poate servi ca reazem și odihnă. Potrivit aceleiași mentalități, dar și a euforiei pe care i – o provoacă dragostea, iubitul se imaginează fie cu urechea lipită de glie, prin intermediul căreia aude bătaia inimii iubitei, fie strigîndu – i numele și auzind ecoul „răsfîrns de bolta cerului” (*Pămîntul, Sus*). Dealtfel procedul ascultării, cu urechea lipită de pămînt, se întâlnește frecvent în basme și balade, iar convingerea că ecoul constituie o reverberație a bolții cerești este comună mentalității sătești pînă astăzi. Identificarea cu cerul, confuzia cu bolta înstelată se manifestă în *Mi – aștept amurgul*. În colectivitățile rurale, se crede că în sufletele oamenilor pot coexista lumina și întunericul, pe care le – ar fi moștenit de la părinți.

Apropierea poeziei lui Lucian Blaga de folclorul arhaic nu a însemnat însă asimilarea unui univers și a unor semnificații arhaice. În acest sens, concluzia unui reputat folclorist pare pe deplin justificată : „Pe cît e de arhaică în fibrele ei, pe atât e de modernă în căutări și semnificații. Creația lui poetică, asemeni unui Ianus bifrontal, se desfășoară între cei doi poli, cu unul scrutînd începuturile, cu altul iluminînd frămîntările omului modern. Cel dintîi e pus în slujba celuilalt, calea care duce la țintă: exploatarea tainelor universului. Și ceea ce este de – a dreptul paradoxal, este constatarea că arhaicul i – a oferit cheia pătrunderii în misterele lumii și vieții moderne, la o adîncime mult mai mare decît s – ar fi putut realiza pe alte căi. Ni se pare că în această îmbinare dintre arhaic și modern trebuie căutată cheia de boltă a poeziei lui Blaga și ea ar explica profunzimea uluitoare a gândirii lui poetice și frăgezimea imaginilor sale”.⁴

Poetul își asociază și utilizează în modul cel mai liber și neașteptat teme și motive, le transformă și le adaptează în funcție de necesitățile și de configurația interioară a propriei opere, a orientării, a gândirii și esteticii sale. Deși teoretician al misterului, poet al liniștii și tăcerii, al umbrei și luminii de lună, în ciuda formației sale în mediul germanic, Blaga rămîne fundamental un poet solar iar opera sa se caracterizează prin seninătate, calm și echilibru, ori poate mai degrabă mioritic.

Poezia lui Lucian Blaga este fără conștiință, fără cer și fără mișcare. Ea se înfăptuiește la rădăcinile ierburilor și macilor, în stare de somnolență impersonală, cu urechea spre inima pămîntului și cu o fixitate acută a ochiului și auzului în actul de delimitare a regnurilor, amestecate într – o mimeză prudentă. Sentimentul morții nu se deosebește de cel al vieții decît printr – o mai largă dispersiune a eului în multiplicitatea cosmosului. Încetarea sunetului și

⁴Ovidiu Bârlea, *Folclorul arhaic în poezia lui Blaga*, în *Steaua*, XVII, NR. 197, IUNIE, 1966, p. 58

vegetalizarea tactului sugrumă timpul și cufundă individul în nemărginire.

BIBLIOGRAPHY

1. Balotă, Nicolae – „*Lucian Blaga, poet orfic și Magistrul tăcerii*”, în *Euphorion*, E. P. L., București, 1969
2. Balotă, Nicolae – „*Universul prozei*”, Editura Eminescu, București, 1976
3. Bârlea, Ovidiu – „*Folclorul arhaic în poezia lui Blaga*”, în „*Steaua*”, XVII, Nr. 197, Iunie, 1966
4. Blaga, Lucian – „*Trilogia cunoașterii*”, Editura Fundațiilor, București, 1943
5. Blaga, Lucian – „*Hronicul și cântecul vîrstelor*”, Editura Tineretului, București, 1965
6. Blaga, Lucian – „*Trilogia culturii*”, E. L. U., București, 1969
7. Blaga, Lucian – „*Elogiul satului românesc*”, Editura Minerva, București, 1972
8. Blaga, Lucian – „*Opere*”, Volumul II, Editura Minerva, București, 1974
9. Blaga, Lucian – „*Elanul insulei*”, Editura Dacia, București, 1977
10. Călinescu, George – „*Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*”, Editura Minerva, București, 1982
11. Călinescu, George – „*Istoria literaturii române*” – Compendiu, Editura Litera International, București, 2001
12. Cerghit, Ioan – „*Sisteme de instruire alternative și complementare. Structuri, stiluri și strategii*”, Editura Aramis, București, 2002